

Maria Renata Mayenowa

"Russkij jazyk w szkole", Moskwa 1949, nr 4 : [recenzja]

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 41/1, 261-263

1950

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dział popularnonaukowy czasopisma przynosi artykuł G. P. Sierdiuczenki, *O twórczym nasłodzi akadiemika N. J. Marra*. N. J. Marr, twórca marksistowskiego językoznawstwa, widzi powstanie języka w procesie pracy, w określonych warunkach produkcyjnych i społecznych. Przebudowa języka następuje w związku z istotnymi zmianami tych warunków. Dla N. J. Marra związek dźwiękowego kształtu języka i myślenia jest nierozzerwalny. Marr ustala podstawowe prawa semantyki. Na pierwszy plan w analizie języka wysuwa zagadnienia składni, dla której morfologia jest tylko techniką. Potępia sztuczne oderwanie od siebie poszczególnych dyscyplin językoznawstwa, tak samo jak oderwanie gramatyki opisowej od historycznej. Formuluje tezę o stadialności rozwoju języków i rozbija tezę o istnieniu prajęzyków. W krąg rozważań wciąga znacznie większą ilość języków, niż to czyniła lingwistyka burżuazyjna. Wiążąc naukę z praktyką Marr współpracuje przy stwarzaniu abecadła i gramatyk dla języków tych narodów ZSRR, które dotąd nie miały swego piśmiennictwa. Współczesna lingwistyka radziecka korzysta jednostronnie z puścizny wielkiego uczonego. Ta jednostronność, polegająca na odsunięciu od siebie zagadnień semantyki i kultury materialnej, zerwaniu związków między pracami filozofów, historyków, etnografów i językoznawców, musi zostać przelamana.

Dział metodyki przynosi artykuł pt. *Rabota nad jazykom powiesti A. S. Puszkina „Dubrowskij” w sriedniej szkole*. Praca nad językiem Dubrowskiego odbywa się na poziomie klasy 6 i daje możność, na przykładach przesunięć leksykalno-semantycznych i składniowych, odpowiednio poklasyfikowanych, zapoznania uczniów z pojęciem dynamiki języka.

Dział, referujący doświadczenia w zakresie dydaktyki języka rosyjskiego (*Iz opyta*), przynosi nowy typ lekcji gramatyki, opartej o pracę nad brulionem tekstu opowiadania Puszkina (W. A. Nikolskij, *Rabota nad tekstom na urokach grammatiki. Na materiale proizwiedienija A. S. Puszkina „Dubrowskij”*).

Dział recenzyj i bibliografii przynosi omówienie książki A. S. Orłowa pt. *Jazyk russkich pisatielej* oraz bibliografię nowej literatury dla nauczyciela języka rosyjskiego, ułożoną w następujących działach: 1. Językoznawstwo ogólne. 2. Język rosyjski. 3. Metodyka nauczania języka rosyjskiego. 4. Język rosyjski w szkole nierosyjskiej.

W dziale pt. *Kronika* pismo referuje przebieg dyskusji w moskiewskim Instytucie Języka i Myślenia im. N. J. Marra. Dyskusja dotyczyła referatu prof. G. P. Sierdiuczenki, *O twórczym nasłodzi akadiemika N. J. Marra*.

Dział porad (*Konsultacija*), zamykający czasopismo, zawiera szereg odpowiedzi redakcji.

RUSKIJ JAZYK W SZKOLE. Moskwa 1949, nr 4.

W artykule wstępnym, zatytułowanym: *K itogam uczebnogo goda*, podsumowano osiągnięcia i wskazano niedociągnięcia zarówno radzieckiej dydaktyki języka rosyjskiego jak i czasopisma, służącego zagadnieniom dydaktyki języka. Podkreślono niedostateczny związek między nauką literatury a nauką języka. Interpretacja języka i stylu utworów artystycznych nie ujawnia dostatecznie ich związku z przedstawianą rzeczywistością i konkretnymi warunkami historycznymi. W szkole dotąd widzi się izolowane traktowanie poszczególnych dyscyplin językoznawstwa. Słowem, szkoła

często ogranicza naukę języka do analiz czysto formalnych, zapominając o nierozzerwalnym związku formy językowej i treści. Wszystkie te wady są rezultatem przesączania się do językoznawstwa radzieckiego kosmopolityzmu i obiektywizmu, widocznych nawet w pracach uczonych tej miary, co Żirmunski i B. A. Łarin. Czasopismo *Russkij jazyk w szkole* dopuściło się także szeregu błędów w tej dziedzinie. Rozszerzenie działu naukowego czasopisma, popularyzowanie osiągnięć radzieckiego językoznawstwa, ujawnianie kosmopolityzmu i obiektywizmu w lingwistyce, przetransponowywanie poglądów na język twórców marksizmu-leninizmu, zapobiegna na przyszłość wymienionym niedociągnięciom.

Artykuł E. A. Wasilewskiej, pt. *Jazyk i stil „Putieszestwija iz Pietierburga w Moskwu” A. N. Radiszczewa*, stawia tezę o rodzimych źródłach ideologicznych i wysokiej klasie pisarskiej omawianego autora, wbrew licznym dotychczasowym opiniom, wiążącym Radiszczewa z zachodnio-europejską twórczością oświecenia, i ujemnym ocenom stylu pisarza. Jest on właściwym twórcą nowego stylu publicystyki i nowego języka filozoficzno-naukowego. Tradycji dla Radiszczewa należy szukać w satyrycznej powieści końca XVII wieku i w publicystyce końca XVIII wieku. Język jego wiąże się z językiem komedij Fonwizina, bajek Kryłowa i z retorycznym stylem Ód Lomonosowa. Jego nowatorstwo tkwi w laicyzacji słowianizmów, w nadaniu im nowego sensu społecznego, w szeregu niezmiernie charakterystycznych przesunięć semantycznych, w tworzeniu ostrych ideologicznych formuł frazeologicznych, we wprowadzeniu elementów języka ludowego.

Artykuł P. G. Worobiewa, pt. *Posłowicy i pogoworki w chudożestwiennom tworczestwie i pismach A. S. Puszkina*, wskazuje na użycie przysłów jako swobodnego środka stylistycznego, dozowanego w zależności od typu utworu, i na dużą ilość przysłów w prywatnej korespondencji poety. Artykuł przeprowadza klasyfikację przysłów, ustala predylekcję poety do określonych typów i wskazuje na to, że poeta, wbrew poprzedzającej tradycji, nie „estetyzuje” przysłów, lecz używa ich najczęściej w ich właściwej formie ludowej.

A. B. Kogan w artykule pt. *Ispolzowanije W. W. Majakowskim inostrannoj leksiki kak sriedstwo borby s nizkopoklonstwom pieried burżuaznym zapadom* wskazuje na funkcję leksyki obcego pochodzenia, jako elementu ujemnej charakterystyki mieszczanina. W tej funkcji podlega ona licznym deformacjom i częstym zestawieniom z wulgaryzmami. Interesująca jest także obca leksyka, jako podstawa do specyficznych formacji słowotwórczych.

W dziale metodyki czasopismo zamieszcza artykuł W. A. Dobromysłowa, pt. *Rabota nad raskrytciem poniatija „priedłożenije” w VI—VII klassach*. Metodycznym *novum* jest tu nakaz analizy syntaktycznej dłuższych fragmentów wypowiedzi oraz konieczność pamiętania o leksykalnej zawartości poszczególnych członów zdania.

Dyskusja nad podręcznikiem języka rosyjskiego dla szkoły została wydzielona w osobny dział. Czwarty numer czasopisma poświęca jej dwa artykuły: S. Iwanowicza, *K woprosu o szkolnom uczebnikie po russkomu jazyku* i A. Łomizowa, *Ob uczebnikie sintaksisa dla sriedniej szkoły*.

W dziale, referującym doświadczenia z zakresu dydaktyki, czasopismo zamieszcza artykuł K. Sieliwanowa *O toponimiczeskoj rabotie na urokach russkogo*

jazyka. W tymże dziale redakcja zamieszcza listowne wypowiedzi swoich czytelników na tematy związane z dydaktyką języka rosyjskiego, łącząc je w jeden artykuł, pt. *Iz opyta raboty po russkomu jazyku w VIII—X klassach*.

Dział *Russkij jazyk w nierusskoj szkole* jest wypełniony artykułem A. A. Lipajewa, pt. *Rabota nad izłożenijem w V—VII klassach nierusskoj školy*.

W dziale recenzyj i bibliografii, poza bibliografią podzieloną na znane z poprzedniego numeru działy, znajdujemy recenzję drugiego, znacznie zmienionego wydania podręcznika A. M. Ziemskiego, S. E. Kriuczkowa, M. B. Swietłajewa, pt. *Grammatika russkogo jazyka*, cz. I, fonetyka i morfologia, cz. II, składnia. Moskwa 1948. Podręcznik ten, napisany pod redakcją W. W. Winogradowa, jest przeznaczony dla szkół pedagogicznych.

Kronika referuje dyskusję w Akademii Nauk Pedagogicznych, w Sektorze Języka Rosyjskiego Instytutu Dydaktyki, na temat postulatów, wysuniętych w stosunku do podręcznika języka rosyjskiego dla klas V—VII. Dyskusja dotyczyła także zmiany programów języka rosyjskiego.

Numer zamyka dział porad.

IZWIESTIJA AKADIIEMII NAUK ZSRR. OTDIELENIJE LITIERATURY I JAZYKA. (Dwumiesięcznik). Moskwa 1949, tom VIII zeszyt 4.

Pismo przynosi artykuł I. I. Mieszczaninowa, pt. *Marr — osnovatel sowietskogo jazykoznanija*. Formalistyczny i antyhistoryczny charakter lingwistyki burżuazyjnej musiał doprowadzić do całkowitego z nią zerwania. Zadania zbudowania lingwistyki marksistowskiej dokonał N. J. Marr. Teza o jedności języka i myślenia oraz teza o bezpośredniej zależności rozwoju języka od rozwoju charakteru produkcji, kultury materialnej i układu społecznego — to punkty wyjścia poglądów lingwistycznych Marra i językoznawstwa marksistowskiego. Autor artykułu wyjaśnia te tezy i poczynania Marra, które wywołują najczęściej dyskusję. Do nich należy w pierwszym rzędzie tzw. paleontologiczna analiza związana u Marra ze skonstatowaniem czterech pierwotnych pierwiastków języka dźwiękowego, których rozmaite kombinacje dały całe bogactwo języków dziś istniejących. W późniejszym etapie swoich prac Marr chciał skorygować swoją teorię czterech pierwiastków. Teza o zasadniczych przesunięciach w strukturze języków w ciągu ich istnienia zmusza także do przyjęcia tezy o zasadniczych przesunięciach ideologiczno-formalnych owych czterech elementów. Toteż analiza języków współczesnych, ze względu na owe elementy, jest bezcelowa. Mimo to analiza paleontologiczna, biorąca pod uwagę przesunięcia stadialne, pozostaje w mocy, jako pogłębiona analiza historyczna. Nacisk na składnię jest jedną z właściwości poglądów Marra. Nacisk ten, związany z naciskiem na semantykę języka, nie powinien prowadzić do usunięcia morfologii, lecz do związania jej ze składnią. Teza o stadialnych przesunięciach w języku pozostaje w mocy. Autor sądzi jednak, że nie da się ona pokazać w jednym tylko planie języka, np. w składni. Metoda porównawcza nie może się ograniczyć do formalnych zestawień poszczególnych planów języka. Należy wyjść od zagadnienia, „jakie pojęcia są komunikowane za pośrednictwem jakich gramatycznych form” w językach porównywanych. Artykuł wymienia też olbrzymie osiągnięcia, zadania i możliwości lingwistyki radzieckiej, która operuje tak bogatym i różnojęzycznym materiałem, jak żadna